

Develi'li Seyrânî'nin Özlu sözleri

Erciyes, 5.84
Anafik 1984

Doğan KAYA

«Âriflere mahsus çiğ söz pişirmelo» diyor, ârif Seyrânî. Zaten çağlara ismini yazdıran halk şâirlerinin de yaptığı bu değil midir? Sâde, doğru, özlu, âhenkli, güzel söz... Mowlânâ hazretleri:

«Anlamaz olgun afdamdan ham adam

Söz, hem az hem öz gerektir, vesselâm.» diyor ve insanların, bilen, anlayan, doğruyu düşünen ve özlu söz söyleyenler olması gerektiğine işâret ediyor. Fakat, bu biraz da yaratılıştâ olması gereken husustur. İşte Seyrânî, bu hususlara sahip birisidir.

Seyrânî'nin şiirlerinde baştan sona sâdelik hâkimdir; duyguludur, gerçekçidir, ezilmiştir, şikâyetçidir, mutsuzdur... Şiirleri âhenkli ve akıcıdır. Bu akıcılıkta, ifâdesinin düzgünlüğünün yanında, biz insanları olduğu gibi anlatmasının da payı vardır. Bizlerin acısını, zevkini, kibrini, mütevâzılığını, yalnızlığını, inancını, fikrini, mertliğini, nâmertliğini, asâletini, tembelliğini, çalışkanlığını, âlimliğini, câhilliğini, menfaatçiliğini, hülâsa bütün hasletlerini, ölçülü, doğru ve başarılı bir şekilde ortaya koymuştur.

Haşim Nezihi Okay'ın hazırladığı kitap-tan (x) seçtiğim sözlerin herbiri ayrı kıymette ve kendi konusunda kaynak olacak niteliktedir.

Burada özlu sözleri konularına göre tasnif ettim. Aynı bir tasnif de yapılabilir. Şöyleki:

- a) Seyrânî'nin özlu sözleri,
- b) Atasözlerinden faydalanılarak söylenmiş sözler,
- c) Divan Edebiyatı'ndan etkilenecek söylenmiş sözler,
- d) Halk Edebiyatı'ndan Divan Edebiyatı'na girmiş sözler,
- e) İslâmî unsurlar (âyet, hadis...) la örülmüş sözler,
- f) Deyim niteliğinde sözler.

Fakat, bu maddeleri yukarıda da zikredildiği gibi, ayrıca ele almak icab eder.

Sözleri şu şekilde tasnif ettim:

1. Gönül, muhabbet, aşk, güzellik
2. Zenginlik, üstünlük, fakirlik, kimse-sizlik
3. Doğruluk, rızâ, davranış, riyâ, münâ-fıklık
4. İlahî, dinî
5. Asâlet, erlik
6. Öğüt, akıl, fikir, ahmaklık
7. Zaman, fânîlik
8. Hakikat
9. Dostluk, düşmanlık, güvensizlik, bağılık
10. Tembellik, çalışma, iş, cimrilik
11. Değişmezlik, olabirlik, uygun-luk
12. Câhillik, âlimlik, âriflik, olgunluk
13. Adclâet, zulüm, sağlık, sabır
14. Menfaat, iyilik, kötülük, gereklilik, kıymet bilme
15. Nefis, istek, nasib (xx)

Seyrânî'nin çok içtiği, hatta bu yüzden divâne olduğu söylenir. Kavuşuna kadehler bağlayıp önüne de kara çuha ile sarılmış çatal çubuk tuttuğu ve kendisine vezir payesi vererek caddelerde, sokaklarda dolacağı rivâyet edilir. Bu ve buna benzer hareketlerden adı «Deii» ye çıkmıştır. (xxx) Fakat, toplumun bu demgası O'nun değerini yüzyıllar içinde azaltmaktan ziyade git-tikçe yüceltmıştır. Ne demişler:

«Ehl-i irfanım deyü hiç kimseyi ta'n
etme sen
Defter-i divânâ sığmaz söz gelir
divânenen.»
Gönül, muhabbet, aşk, güzellik

Kudretin yok ise Beyt'e varmağa
Gönül Beytullah'tır ziyâret eyle (57)
Gönül Beytullah'tır yıkma Seyrânî
Elinden gelirse imâret eyle (57)

Ne var yaratılmış âlemde tatlı
Benzemez muhabbet halâvetine (60)
Bence yoktur sence var ise söyle
Konduğu yayladan göçmeyen gönül (89)
Âşıkın ağlatan elbet güldürür
Muhabbet bâdesin dökken doldurur (90)
Gönüllerin yeri gül bahçesidir
Bülbülün konduğu gülden irak ol (92)
Kalb iken kalp yavrusundan geçmiyor (96)
Dermanı vuslatır derd-i hasretin (104)
Her gönül Kâbe'dir tavaf edene (115)
Âşıklardan güzel sevmek şan alır
Âşıkın benzinde sanma kan kalır
Dokunsa ok ucu kimde carî kalır (124)
Hakikat kapusun muhabbet açar
Muhabbetten kaçan Hak'tan da kaçar (127)
Fitillendi aşktan bağrım ocağı
İçim beni dışım eli yakıyor (131)
Gönül sevmedikten geri
Kız olsa da dul görünür (133)
Gönül gözden düşer yaşı kurursa
Kim kimin ayıbın yüze vurursa
Fitne okun atar keman andadır (141)
Âşıkların gönül kenz-i Rahman'dır (144)
Âşıklarda minnet gülü koklayan
Pâytaht-ı aşkın hanı değildir (144)
Muhabbettir kalbin lekesin silen (151)
Muhabbete nasib olmayan malı
Hâkimî, hâkimî, nâra, kara ver (153)
Eski libas gibi âşıkın gönül
Söküldükten sonra dikilmez imiş (165)
Her güzelin kahır, çekilmez imiş (165)
Aşkın iğnesiyle dikilen dikiş
Kıyamete kadar sökülmez imiş (166)
Derd ehli ümidin kesmez çâreden
İki el baş için ederler savaş (167)
Yarattığı zaman gönülüm şehrin
Kütüphâne etmiş mi'mâr-ı Kudret (170)
Bülbül gülistanda yapmaz yuvayı
Gülşende bulmasa derde devâyı (171)
İnsanı gafletten aşk uyandırır (173)
Güzel gam çeker mi âşık bulmağa
Ukde-i muhabbet bağın yolmağa (177)
Güzele bakan göz eder eyvallah
Çirkin yüze kimse bakmak istemez (179)
Çirkin nal mih olsa güzel atının
Gönül tırnağına çakmak istemez (179)
Güzelin yıktığın yapan bulunur
Âşıkın yıktığın yapan bulunmaz (181)
Gam yeme Seyrânî bugün de geçer
Yüce dağın başı olmaz dumansız (182)
Âşıkın rüsvaylığı ma'suk olanın ârina (205)
Çile çekmek saltanattır âşık-ı
üftâdeye (213)
Sevdiği postu çalar meşhur mesel debbağ
yere (224)
Zenginlik, üstünlük, fakirlik, kimsesizlik
Sanma zengin bir gün olur kudurur
Malı ile günahını yudurur
Hacıya, hocaya «Beli» dedirir

Hacı'da kavakta biter nar dese (50)
Yarasa kuşuna benzer fukara
Kanadı bitse de bitmez tüy tozak (83)
Çıplağın gönlünden kırk gömlek geçer (115)
Mühür kimde ise ana demişler
Âlemde Seyrânî Süleyman deyü (173)
Döverler kâh, söverler kâh, kovarlar kâh,
severler kâh
Ne çare yalnız Seyrânî'yi meydanda
bulmuşlar (221)
Zengin ki eğer kimseye bir faydası yok yok
Bir akçaya yetmez gücü ednâ ile bir
tut (231)
Bir avuç hâke doyar kenz-i cihana
doymayan (233)
Doğruluk, rızâ davranış, riyâ, münâfıklık
Doğru oku atan eğri yay olur (50)
Kötülük değildir er kişi kârı
Kemlik edenlere inâyet eyle (57)
Sadıkların rûşen olur özlere
Yalancının kara olur yüzleri
Seyrânî'nin doğru olan sözleri
Helvanın içine giren tuz gibi (75)
Arş u kürsüden genişir
Ülfet ehlinin ayası (75)
Çürük sözler erir akar yağ gibi (95)
Ben bağrımı toprak sandım taş imiş
Meğer taşa tohum ekilmez imiş (166)
Yanmasa ateşin tütmez tütünün
Allah yardımcısı sıdkı bütünün (179)
Bir koyunu kurt yese de
Kalır bin bir vesvesede (182)
Eğri okla doğru nişan vurulmaz
Doğru ok atılmaz eğri kemansız (182)
İzzetün kadri bilinmezdi rezâlet olmasa
Minberin kadri bilinmezdi hitâbet
olmasa (191)
Bilmeyenler, merhamet eni cihanda çok
sanır
Merhametli kimse yok, illâ İlah'im var
benim (213)
İlahî, dinî
Noksan olmaz sun'-ı Yezdân içinde (49)
Yarattığı kulu bilir yaradan (114)
Borç vermek hayırlı zekât vermeden (119)
Adâlet değil mi dinin temeli (119)
Tanrı kısmet kapusunun
Kimin örter kimin açar (134)
Yıkılır yedi direkli damlar
Bekâbillah bir yıkılmaz dam kalır (134)
Bulunmaz dünyânın elbet ötesi
Ermeni'nin Rumun yağlı ketesi
Kaypak müslümanı dinden çıkarır (139)
Bir kılın Seyrânî kırkta bir bölük
Mikdarı değil mi âsar-ı kudret (170)
Koyun ve keçiden hikmet-i Hüdâ
Doğmayınca kuzu oğlak melemes
Kuşlar yavrusunun ağzına gıda
Yumurta içinde vermek dilemez (179)

Tecellinin cilvesinden sorulmaz
Gîtgede her bir işin başı dayanır
hikmete (196)

Asâlet, erlik

Kime ahab olsa dokunur şerri
Bir kimese cînsinde çingân olursa (44)
Her eşyâ eslînin hükmünü verir (50)
Sadrazam etsen eğer seyisi
Ölmüş eşek arar nalın sökecek (84)
Er olan bırakmaz yerde serini (128)
Sağlıktır her işin başı
Merdin eşîğinin taşı
Kuş tüyünden döşek olur (136)
Kedi var arslanın yerini tutmuş
Arslan var adına kedi söylenir (147)
Altın eğer vursan eşek at olmaz (155)
Canım kurban olsun eroğlu ere
Kötüler yaramaz hayırla şere (179)
Şehre gelin gitse bir köylü kızı
Lal ü güher ister mercan beğenmez (185)
Merd isen düş kendi başın derdine bir çare
bul (197)

Öğüt, akıl, fikir, ahmaklık

Özün pakla sözün tanı (43)
Doğru olmayanın sonu uğruluk
Olur ferâseti elden bırakma (43)
Her üstad oynatır bir türlü köçek (85)
Sermâyesi olan gider kârına
Bugünün işini koyma yarına (86)
Can cevheri akça ile satılmaz
Bil kadrini ele geçer mal değil (88)
Mevlâ'dan korkmayan kuldân irak ol (92)
Balık baştan kokar bunu bilmemek
Seyrânî gâfilin ahmaklığından (133)
Akı bir ipliğe düzüyor inci
Fikir meraminca delip takıyor (130)
Bir şâkird bilmezse hoca emeğin
Çalışır çabalar hiçe indirir (152)
Örtülmüşü açma açığı örtme
Er isen Seyrânî bir can ürkütme
Hasisin bahilin gayretin gütme
Sonradan görmüşten alma emânet (169)
Zaman, fanilik

Güfün büyü kalmaz hâre gelince (54)
Can bülbülü uçar kalır bir kafes (60)
Kokusu tükenir gonca solunca (89)
Her ne kadar paşa olsa bey olsa
Yakasız gömleğe sarılır bir gün (123)
Bu dünyaya gelen yine göçmekte
Emeğine uygun mahsul biçmekte
Herkes kendi rızkın yiyip içmekte
Kul kula sebeptir şelek değildir
Hüsn-i Yusuf olsa ecel sevilmaz
Öperken ısırap dişlemesi var (143)
Ecele fâide vermez güzellik (143)
Eser kaba poyraz eseri kalmaz
Geçer güzelliğın eseri kalmaz (146)
Ecel nişangâha aldığın bulur (153)

Bu dünyaya gelen gider
Ölenler borcunu öder (157)
Cesedin içinde can da misâfir (159)
Evvel giyemez iken ipek mintanı
Giyersin eğinine çul yavaş yavaş (164)
Bir ekmenin olur bir de biçmesi
Bir konmanın olur bir ne göçmesi (168)
Kaba yel elinden karın ölümü
Mevte bulmuş yoktur çare doğrusu (175)
Hakikat

Sağ gözden sol göze yoktur fâide
Bak kendi başının selâmetine (60)
Nâsa ziyan ama yılanın zehrî
Nâsın tükrüğü de yılanın ağı (66)
Anlaşılmaz aşkın derdi heceden
Güneş gâfil bilmez hâli geceden
Aya sor ahvâl-i leyl ü neharı (71)
Bezîrgân devesi gerektir çanlı
Öküz yük götürür cızlayan kağrı (130)
Kimi yer çağlamaz kiminde çağlar
Deresine göre sular akıyor (131)
Bir aynaya kılson nazar
Sağ tarafın sol görünür (133)
Yolcular yanılır yollar yanılmaz
Merhemîn bulmayan yara onulmaz (147)
Her güzelin olmaz yeşili alı
Her arının olmaz çecinde balı (153)
Her güzel âlemde dengini bulmaz
Dökülen çanaklar meseldir dolmaz (153)
Tatlıyı insana acı yedirir (156)
Kande doğsa yaz ü bahar
Bülbüllere efgan düşer (157)
Her kabahtat gizli olur (157)
Hekim kadri bilmez olmayan hasta
Çıraklık etmeyen olamaz usta (171)
Her soğan kebaba çekilmez piyaz
Her yahni suyuna doğranmaz tirit (171)
Bir tene iki can geçmez (182)
Aziz cana azab olmaz cihanda korkudan
gayrı (202)

Dostluk, düşmanlık, güvensizlik, bağlılık

Sert taş imiş düşman bağı (42)
Dostun sitem sözü tene dokunmaz
İşler içeriye zehr-i mâr gibi
Defterde her dostun ismi okunmaz
Gökten yağar yere erir kar gibi (75)
Toprağın Habil'i kabul ettiği
Şüphesiz yüzünün yumuşaklığından (113)
Kimi etmiş kimi bulmuş
Bulan ağlar eden ağlar (126)
Akıl mâderinin cevheri renk renk
Yayla ok kılıcın hasmı top tüfek (126)
Muhânet babına basma kademin
Emsâliyle konuşmayan âdemin
Altun ismi olur pul yavaş yavaş (164)
Düşer itibardan olursun rezil
Cinâyetin süt kardaşı kefâlet (169)
Eğri özde bulmadım ben doğru sözlü are
bul (197)

Seni kim güldürür düşman, seni kim
ağlatır dosttur (209)
Dostun ef'alin görür mü bir zaman ma'yub
olan (230)

Tembellik, çalışma, iş, cimrilik

Ekmeince hiçbir mahsül biçilmez (89)
Hasis adam ile Cennet'e birlik
Gimemesi şayan olur girmeden (117)
Pintinin dik kulaklısı
Boynu yoğun eşek olur (136)
Hasisin mumundan mumunu yakma
Zulmete razı ol manend ü tavat (170)
Değişmezlik (atynılık), olabilirlik, uy-
gunluk

Kedi fare yemez aslan olursa (45)
Bir fırında iki pişmez bir çörek (47)
Seyrânî çobanın belde azığı
Olmasa sayılmaz çoban kurttan yâd (47)
Bir yalaktan iki sığır sulanmaz
Irmaklar bulanır deryâ bulanmaz
Hakikate mecaz ili ulanmaz (49)
Harabat ehline hor bakma sakın
Define bulunur virânelerde (61)
Yaratılmış alçak yüce dağların
Hep üstünden /kervan geçti yol aştı (65)
Çıkrığa sezâdır iplik bükmesi
İğneye lâyıktır libas dikmesi (117)
Hiçbir an devenin tüylenmez dizi (133)
Geçinmez bir sofı ile beynamaz
Bir ocakta iki kâşan kaynamaz (133)
Her ölüye olmaz tabut
Atlas eskir olur çaput (133)
Evlât âlim olmaz okutmayınca
İplik kilim olmaz dokutmayınca
Aylar et yemez kokutmayınca (139)
Orak ekin biçmez bilemeyince
Un kepeğin seçmez elemeyince
Gözü birbirinden silemeyince
Kör körün gözünden çapak silemez (139)
Arılar zevk alır çiçek özünden
Rüzgârlar kül alır ateş közünden (181)
Büyücü pâk olmayınca yuduğu olmaz temiz
Kelb semiz olsa eti yenmez himar olmaz
feres (229)

Câhillik, âlimlik, âriflik, cıgunluk

Yumurtanın iki olsa sarısı
Beyazına çıkar onun yarısı
Câhil adam misli yaban arısı
Çeç yapsa bal yapmaz orman içinde (53)
Âriften sayılır ârife uyan
Câhil sohbetinin encâmı ziyan
Âriflerin ziyan sözü kâr gibi (76)
Her sözün mânâsın erbabı tanır
Kişi isyanından kendi utanır (93)
Göz görmüş olduğun sanma öz
görmez (116)
Ârif olan kalkan eder hilmini
Anınla def' eder sâlim zulmünü (130)

Kim kimin ayıbın yüze vurursa
Fitne oku atar keman andadır (141)
Mekteb-i irfanda okunmaz hece
Ârifler kolayı uğratar güce (141)
Âriflere mahsus çığ söz pişirmek (144)
Görmüş yok cihanda câhilden vefâ
Vefâ umup etme kendine cefâ (148)
Üstad ol çirak ol sırrın şaşırma
Çığ nefisinden başka birşey pişirme (162)
Câhilin misâli bir susuz kuyu
Elden su koymakla dolmaz ki dolmaz (183)
Câhilin dermanını nuş etme kâmil zehrîn iç
Câhile aldanma Seyrânî bin ikram
eylese (199)

Ne bilsin ârifin esrarını aklı
perişanlar (208)

Bir âlim olmaya eğer ilm ile âmil
Koy bir kafese bülbülü karga ile bir
tut (231)
Adâlet, zulüm, sağlık, sabır

Adâlet istenmez zulüm olmasa (73)
Sağlıktır her işin başı
Sabırdır ekmeğin aşısı (145)
Yedi deryâ suyu dökülse sönmez
Bu zulmün nârından suzan olanlar (149)
Kalmaz hiç mazlum eğer Hak zulmü ilzâm
eylese (189)
Hüküm kadının amma mes'ele mecliste
ortaktır (227)
Menfaat, iyilik, kötülük, gereklilik, kıy-

met bilme

Hiç çoban koyunu güder mi dağda
Olmasa gözleri süt yoğurt yağda
Meyvası bitmedik ağacı bağda
Sökerler Seyrânî daldan kökecek (84)
Dünyâdan ahrete gidip gelmemek
Olmasa iktizâ eder ölmemek (113)
Harman muhtac olur bir süpürgeye (138)
Tımarhâne olmaz olsa delilik (143)
Bir iyinin eli düşse darlığa
Veliyullah olsa «gidi» söylenir (147)
İp gerip üstünde canbaz oynamazdı can
için
O oyun canbaza esbâb-ı ticâret
olmasa (191)

Nefis, istek, nasip

Sofu her ne kadar etse ibâdet
Başın bağlar nefis ticâretine (60)
Denizde mermer taş içinde kurdun
Ağzında yeşil ot gıda bulunur (125)
Tanrı kısmet kapısının
Kimin örter, kimin açar (134)
Koyun yaratılıp kuzulamadan
Kurdun kulağına meler var imiş (165)
Dilersen bilmemek bilmek içinde bilmemek
mümkün değil
Dilersen gülmemek gülmek içinde
gülmemek mümkün değil (208)

Ahvâl-i leyli ü nehar: gece ve gündüzün halleri
ağyar: yabancılar, başkalar
âsâr-ı kudret: Allah'ın eserleri
âşık-ı üftâde: biçare âşık
bezm-i meclis: dernek
buy: koku
çarh-ı felek: gökyüzü, semâ
çeç: elek
debbağ: deri terbiye eden kimse
ednâ: en bayağı, çok alçak
ef'al: işler, ameller
encâm: nihâyet, son
esbâb-ı ticâret: ticâret sebepleri
feres: at
hâk: toprak
himar: erkek eşek
iktiza: lâzım gelme, gerekme
ilzâm: lüzumlu sayma, gerektirme
inâyet: iyilik
kad-kamet: boy bos
kemlik: kötülük
kenz-i cihan: dünya hazinesi
kenz-i Rahman: Allah'ın hazinesi
lisân-i Hak: Hak dili
mâ-i câri: akarsu
ma'yub: ayıplanmış, ayıplanan
mey-i vahdet: birlik şarabı
nas: insanlar
rûşen: aydınlık, parlak
rüsvay: rezil, haysiyetsiz
sun-ı Yezdan: Allah'ın eseri, kudreti
şâkirâ: talebe
şâyan: yakışır, yaraşır
uğruluk: hırsızlık
ukde-i muhabbet: sevgi
ülfet: ahbaplık, dostluk
ta'n: ayıplama
türab: toprak
zehr-i mâr: yılanın zehri

«Rabb'im mamur eyle gönüm harabın
 Akıbet içmiştim tenim türabın
 Ezelden içmiştim aşkın şarabın
 Sanma kim çubuklu üzümde buldum.»

- (x) OKAY, Haşim Nezihi, Develili (Everekli)
 Seyrani, Hayatı ve Şiirleri, İstanbul, 1963
 (xx) Seçilen sözlerin yanındaki rakamlar, o sö-
 zün kitapta bulunduğu sahifeyi gösterir.
 (xxx) Seyrani'nin çk içmesi konusu, halkın
 zahire bakarak Seyrani hakkında zanda
 bulunmasından ibarettir. Bir kısım insan-
 ların sık sık istismar etmelerine, bakınız
 Seyrani ne güzel cevap veriyor:

«Âlem-i ma'nâda elhamdülillah
 Bir mâ-i cârinin gözünden içtim
 Aşk bâdesin içen gedâ olur şah
 Ben mey-i vahdetin gözünden içtim
 Nârı nurdan nuru nârdan seçmedim
 Ağyar benden ben ağyardan geçmedim
 Üzümden yapılmış bâde içmedim
 Verdi bezm-i vahdet özünden içtim
 Bıldim hakikatî kalktım uykudan
 Hû ismi zâtından zât ismi hûdan
 Sorsunlar Seyrani içtiğim sudan
 Ben lisân-i Hakk'ın sözünden içtim.»